Krystyna Pawłowska
Cracow University of Technology, Cracow, Poland
pawlowska.krystyna@gmail.com

Exhibition design for the stained-glass windows at St Nicholas' Church in Gdańsk

Abstract
This article presents a method for displaying the preserved and restored stained-glass panels from St Nicholas' Church in Gdańsk. It involves reinstalling the historic panels in their original locations, whilst simultaneously filling all other spaces with a kind of echo of the former stained-glass work – a lead sketch on a glass background. The author discusses seven versions of this design and outlines the advantages of this unconventional solution.

Keywords: stained glass, display method, old and new, lead sketch on glass, graphic echo

The Dominican Basilica in Gdańsk (St Nicholas' Church), as the only Gothic church in the city, was not destroyed during the bombing in 1945. The walls survived, but the force of the explosions destroyed the stained-glass windows. One of them was particularly prized [**fig. 1**].

Fortunately, a colour photograph has survived, although unfortunately it is not very clear, particularly in the lower section which is partly obscured by a candlestick. Nevertheless, we can see what it looked like [**fig. 2**].

This window was created by the renowned Wrocław-based stained-glass workshop of Adalbert Redner, which operated between 1872–c. 1907. The workshop produced numerous windows for churches across Poland, and its body of work is particularly well known thanks to Magda Ławicka's writings[1].

Inspired by her research, Mr Zbigniew Kalbarczyk, a heritage enthusiast from Lębork, decided to search for what remained of the window some 70 years after its destruction. In the monastery's cellars, he found a chest containing the fragments he was looking for [**fig. 3**].

[1] Magda Ławicka, 'Adalbert Redner – painter, photographer, stained-glass artist', in: *Stained Glass. An Art Still to Be Discovered*, ed. B. Fekecz-Tomaszewska, M. Ławicka (Ars Vitrea Polona Stained Glass Enthusiasts' Association, 2021), 233–262.

Krystyna Pawłowska
Politechnika Krakowska, Kraków, Polska
pawlowska.krystyna@gmail.com

Projekt ekspozycji witraża w Kościele św. Mikołaja w Gdańsku

DOI: 10.15584/setde.2026.19.7

Abstrakt
Artykuł prezentuje sposób ekspozycji zachowanych i odrestaurowanych kwater witraża z Kościoła św. Mikołaja w Gdańsku. Polega on na wstawieniu zabytkowych kwater na dawne miejsce, a jednocześnie na wypełnieniu wszystkich innych swoistym echem dawnego witraża – szkicem z ołowiu na szklanym tle. Autorka poddaje pod dyskusję siedem wersji tego projektu oraz prezentuje zalety tego nietypowego rozwiązania.

Słowa kluczowe: witraż, sposób ekspozycji, stare i nowe, szkic ołowiem na szkle, graficzne echo

Bazylika Dominikanów w Gdańsku (Kościół św. Mikołaja) jako jedyny gotycki kościół w tym mieście nie została zburzona podczas bombardowania w roku 1945. Mury ocalały, ale siła wybuchów zniszczyła witraże. Jeden z nich był szczególnie ceniony [**il. 1**].

Szczęśliwie zachowało się jedno kolorowe zdjęcie, niestety niezbyt wyraźne, szczególnie w dolnej partii, która częściowo jest przesłonięta świecznikiem. Wiadomo zatem, jak wyglądał [**il. 2**].

Witraż ten wykonała znana wrocławska firma witrażowa Adalberta Rednera działająca w latach 1872–ok.1907. Pracownia ta wykonała liczne witraże w wielu kościołach na terenie Polski, a jej dorobek znany jest szczególnie dzięki pracom Magdy Ławickiej[1].

Zainspirowany jej pracami Zbigniew Kalbarczyk, miłośnik zabytków z Lęborka, po około 70 latach od zniszczenia witraża postanowił szukać tego, co po nim pozostało. W podziemiach klasztoru odnalazł skrzynię, w której złożono poszukiwane szczątki [**il. 3**].

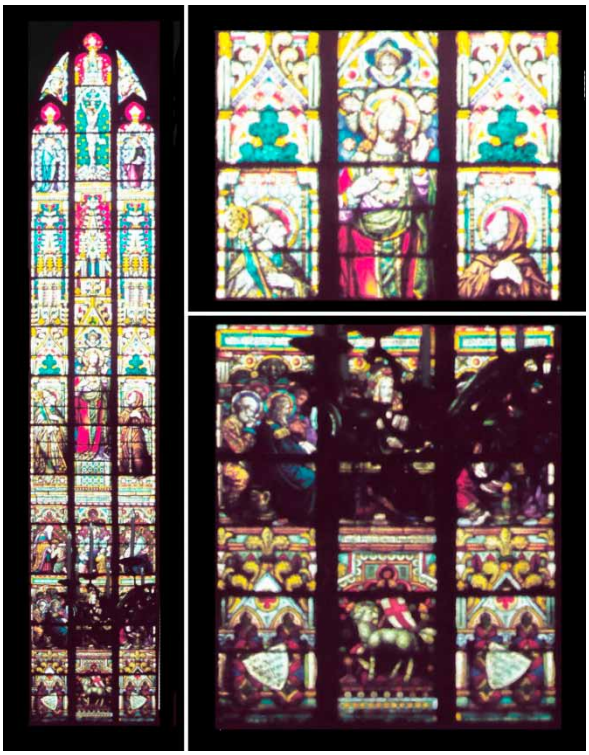
Jego starania, aby ktoś lub jakaś powołana do tego instytucja zainteresowała się tym znaleziskiem, skończyły się oddaniem skrzyni do Muzeum Architektury we Wrocławiu. Okazało się, że szczątki pochodzą

[1] Magda Ławicka, „Adalbert Redner – malarz, fotograf, witrażysta", w: *Witraże. Sztuka wciąż odkrywana*, red. B. Fekecz-Tomaszewska, M. Ławicka (Stowarzyszenie Miłośników Witraży „Ars Vitrea Polona", 2021), 233–262.

1. Kościół św. Mikołaja w Gdańsku – elewacja południowa

1. St. Nicholas Church in Gdańsk – south façade

2. Archiwalne zdjęcie witraża

2. Archival photograph of the stained-glass window

z ośmiu z 42 kwater, z jakich pierwotnie składał się ów witraż. Jest to zatem zaledwie ok. jedna piąta całości.

Dzięki współpracy tego muzeum z Pracownią Konserwacji i Restauracji Witraży działającą we wrocławskiej Akademii Sztuk Pięknych, a prowadzoną przez prof. Marcina Czeskiego, zabytkowe kwatery stały się tematami prac magisterskich. W konsekwencji zostały wspaniale udokumentowane i odrestaurowane. Wykonano także ich kopie [**il. 4**].

Witraże wróciły do Gdańska do Klasztoru Dominikanów. Były tam, jak również w innych miejscach,

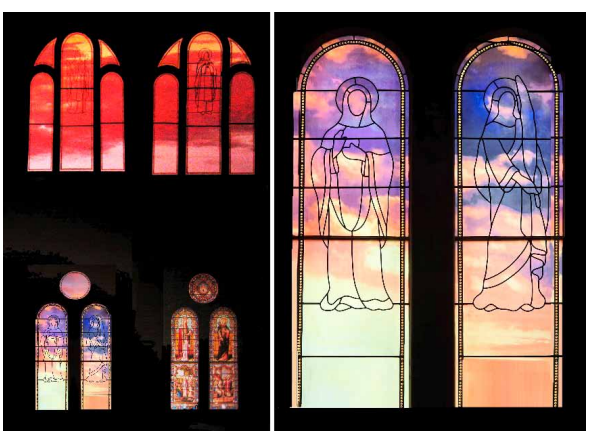
3. Szczątki witraża znalezione przez Z. Kalbarczyka

3. Remains of the stained-glass window, found by Z. Kalbarczyk

4. Konserwatorzy kwater witrażowych

4. Conservators of stained-glass panels

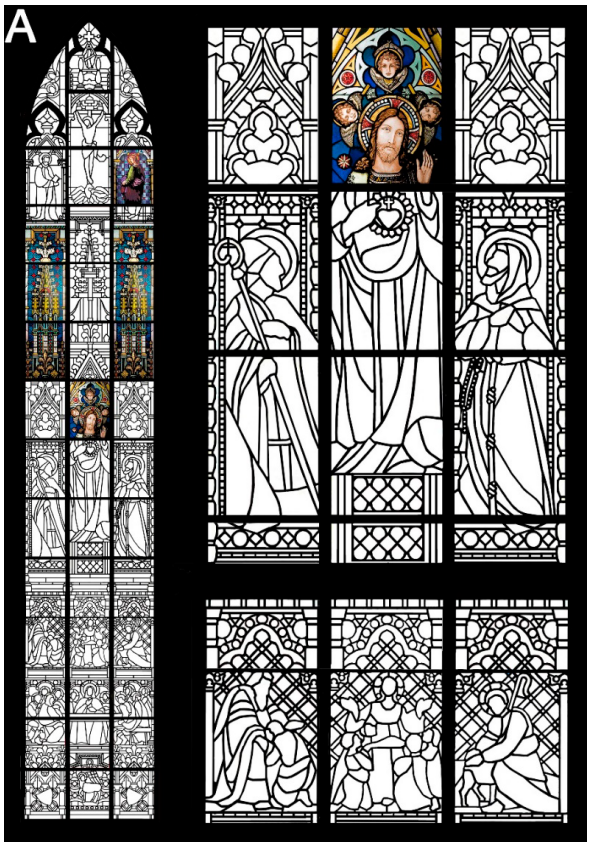

5. Nowe i stare witraże w Montreux

5. New and old stained-glass windows in Montreux

6. Projekt: Graficzne echo przeszłości w siedmiu wersjach.
Wersja A – szczegółowy, monochromatyczny rysunek kwater nieistniejących – szkło płaskie, przejrzyste + ołów.

6. Project: A graphic echo of the past in seven versions
Version A – a detailed, monochrome drawing of non-existent panes – flat, transparent glass + lead.

His efforts to interest a person or a relevant institution in this discovery culminated in the handover of the chest to the Museum of Architecture in Wrocław. It transpired that the fragments belonged to eight of the original 42 panels that made up the stained-glass window. Therefore, this represents only about one-fifth of the whole.

Thanks to the collaboration between the museum and the Stained-Glass Conservation and Restoration Workshop at the Wrocław Academy of Fine Arts, led by Professor Marcin Czeski, the historic panels became the subject of master's theses. As a result, they were superbly documented and restored. Copies were also made [**fig. 4**].

The stained-glass panels were returned to the Dominican monastery in Gdańsk. They were displayed there, as well as in other locations, as museum artefacts. However, the church window was – and still remains – empty.

It was the extraordinary history of this stained-glass window that inspired me to come up with an idea for displaying the restored panels in their original location. My second source of inspiration came from memories of a trip to Munich organised by the Stained-Glass Enthusiasts' Association. During the trip, we visited Franz Mayer's stained glass workshop, which has been producing stained glass works since its foundation in 1847. We were hugely impressed by the variety of artistic expression and the diversity of glassworking techniques on display, ranging from new stained-glass windows made according to 19th-century designs, through various approaches to the conservation of old stained-glass windows to ultra-modern glass works created using a wide range of techniques. Amongst other things, we saw a unique example of the juxtaposition of new stained-glass windows with old neo-Gothic ones in the Sacré-Cœur church in Montreux, Switzerland [**fig. 5**].

The church has several neo-Gothic stained-glass windows that have been preserved. The nave windows now feature sketches of the original compositions drawn in black lines on coloured, non-uniform glass. Although they resemble stained-glass windows, they were produced using a glass-printing technique.

eksponowane jako zabytki muzealne. Natomiast okno w kościele było i nadal pozostaje puste.

Niezwykła historia tego witraża zainspirowała mnie do opracowania i przedstawienia sposobu ekspozycji odnowionych kwater w oknie kościoła, czyli na ich dawnym miejscu. Zasugerowałam się także wspomnieniami z wycieczki Stowarzyszenia Miłośników Witraży do Monachium. Zwiedzaliśmy wówczas warsztat witrażowy Franza Mayera, który wykonuje witraże od roku 1847, kiedy to został założony, do dzisiaj. Imponująca różnorodność artystycznego wyrazu i rozmaitość technik szklarskich robiła ogromne wrażenie – od witraży nowych wykonywanych według XIX-wiecznych wzorów, przez rozmaite podejścia do konserwacji starych witraży, do supernowoczesnych dzieł szklanych wykonywanych najróżniejszymi technikami. Tam widzieliśmy między innymi oryginalny przykład zestawienia witraży nowych ze starymi neogotyckimi w kościele Sacre Coeur w Montreux w Szwajcarii [**il. 5**].

W kościele, w którym zachowało się kilka z wielu neogotyckich witraży, w okna nawy wstawiono coś w rodzaju szkiców dawnych kompozycji narysowanych czarną kreską na kolorowym, lecz niejednolitym szkle. Choć wyglądają jak witraże, w istocie zostały wykonane techniką druku na szkle.

Obie te inspiracje: niezwykła historia zniszczenia, zabezpieczenia, odnalezienia, konserwacji oraz monachijskie podejście do łączenia starego z nowym,

7. Wersja B – szczegółowy dwukolorowy rysunek – szkło płaskie przejrzyste i niebieskie + ołów

7. Version B: a detailed, two-colour drawing of transparent and blue flat glass + lead.

8. Wersja C – uproszczony, monochromatyczny rysunek – szkło płaskie, przejrzyste i ołów

8. Version C: a simplified, monochrome drawing – flat, transparent glass + lead.

stały się podstawą mojego pomysłu odpowiadającego na pytanie: co zrobić z odrestaurowanymi kwaterami, aby zobaczyła je i poznała ich historię nie tylko garstka odwiedzających muzea, ale wszyscy ci, którzy bywają w kościele jako wierni i jako turyści.

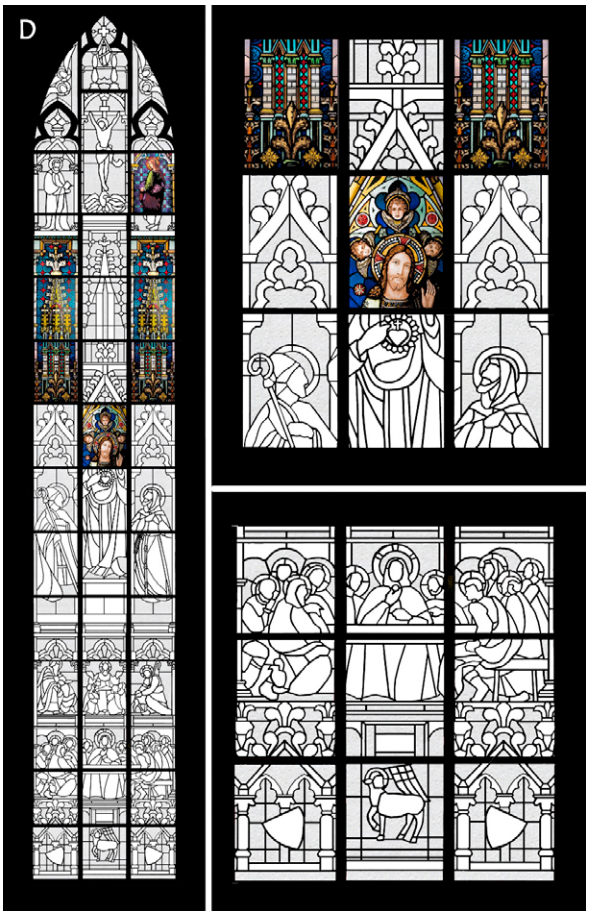
Pomysł polega na wyeksponowaniu w oknie kościoła odrestaurowanych kwater i wypełnieniu pozostałych kwater swoistym echem dawnego witraża, szkicem z ołowiu na szklanym tle. Taka ekspozycja powinna być połączona z informacją – opowieścią o losach witraża w formie tablicy umieszczonej w sąsiedztwie okna i w formie nagrania dostępnego w tym samym miejscu.

Byłoby to rozwiązanie alternatywne w stosunku do częściej stosowanego, czyli do wykonania od nowa nieistniejących kwater według starego zdjęcia i wyeksponowania całości w oknie kościoła. Można też starać się połączyć stare kwatery z całkiem nowymi, wykonanymi według nowego projektu. Jest to wprawdzie teoretycznie wykonalne, ale w sensie artystycznym bardzo rzadko się udaje. Można też poprzestać na eksponowaniu ośmiu kwater jako eksponatów mu-

These two sources of inspiration – the extraordinary story of destruction, preservation, rediscovery and conservation, and the Munich approach to combining the old with the new – formed the basis of my idea. This idea answers the question of what to do with the restored panels so that not just a handful of museum visitors, but everyone who visits the church, whether as worshippers or tourists, can see them and learn about their history.

The plan is to display the restored panels in the church windows and fill the remaining spaces with an echo of the former stained-glass windows: a lead sketch on a coloured glass background. This display should be accompanied by information in the form of a narrative about the history of the stained-glass window, placed near the window, as well as an audio recording available in the same location.

This would be an alternative to the more common approach of recreating the missing panels from an old photograph and displaying the entire work in the window. Alternatively, one could attempt to

9. Wersja D – uproszczony rysunek z dwóch rodzajów szkła: przejrzystego płaskiego i strukturalnego + ołów

9. Version D – a simplified design that uses two types of glass: transparent, flat glass and textured glass + lead.

10. Wersja E – uproszczony rysunek z dwóch rodzajów szkła: przejrzystego płaskiego i niebieskiego strukturalnego + ołów

10. Version E – a simplified drawing using two types of glass: transparent flat glass and blue textured glass + lead

combine the old panels with entirely new ones created according to a new design. While this is theoretically feasible, it is seldom successful from an artistic point of view. Another option would be to display the eight panels as museum exhibits. Copies could be used to bring the concept to life, while the originals could remain in the museums [**fig. 6**].

When viewed from a distance, which is how the stained-glass window will actually be viewed, the effect is overly detailed, making it difficult to recognise the figurative motifs lost within the overly dense design. The stark contrast between the old, coloured panels and the new, transparent ones emphasises the haphazard arrangement of the old panels, resulting in an unbalanced composition [**fig.** 7].

Colour was introduced to highlight the figurative motifs and architectural decoration, and to create a unified composition between the old and new panels [**fig. 8**].

The drawing has been simplified to make it more visible from a distance [**fig. 9**].

zealnych. Do realizacji koncepcji można by też użyć kopii, a oryginały pozostawić muzeom [**il. 6**].

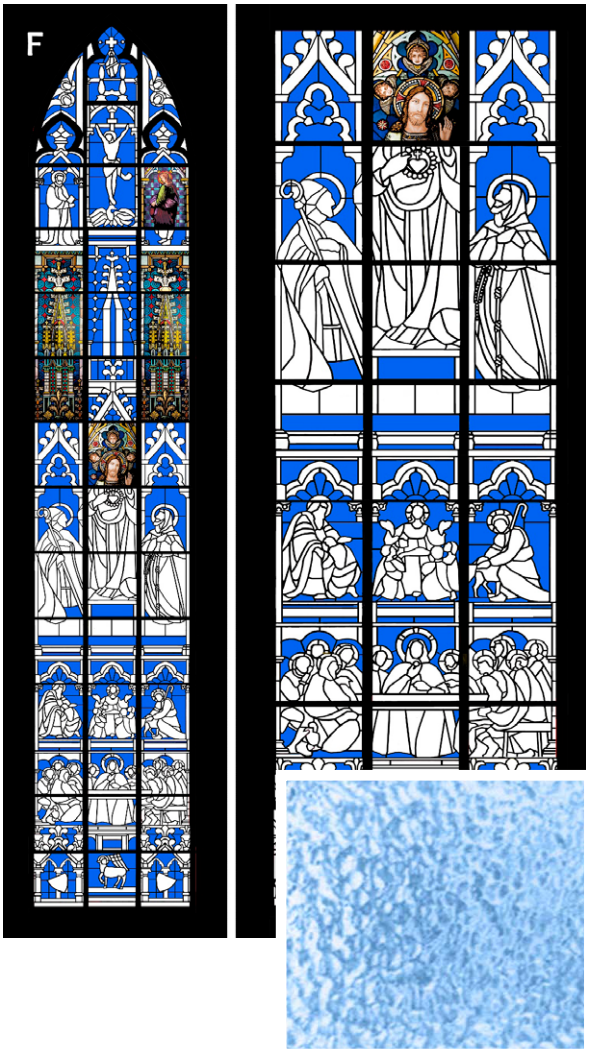
Wydaje się, że efekt oglądany z daleka, czyli tak, jak witraż będzie w rzeczywistości odbierany, jest nazbyt szczegółowy, co utrudnia rozpoznanie motywów figuralnych zagubionych w zbyt gęstym rysunku. Duży kontrast między kolorowymi – starymi, a przezroczystymi – nowymi kwaterami uwydatnia przypadkowość układu starych kwater tworzących kompozycję niezrównoważoną [**il. 7**].

Kolor wprowadzono, aby uwydatnić motywy figuralne i dekorację architektoniczną, a także scalić kompozycję kwater starych i nowych [**il. 8**].

Rysunek uproszczono, aby stał się czytelniejszy w odbiorze z daleka [**il. 9**].

Motywy figuralne i architektoniczne mogą być uwydatnione w różny sposób. Tu zastosowano dwa rodzaje szkła o tym samym kolorze [**il. 10**].

W innym wariancie wykorzystano również dwa rodzaje szkła: płaskie przezroczyste i niebieskie strukturalne [**il. 11**].

11. Wersja F – uproszczony rysunek dwukolorowy – szkła płaskie przejrzyste i niebieskie – kobaltowe + ołów

11. Version F: a simplified, two-colour design with transparent, flat glass and blue cobalt glass + lead.

12. Wersja G – szkło przezroczyste i niebieskie w kilku odcieniach + ołów

12. Version G: transparent and blue glass in several shades + lead.

Uproszczony rysunek i mocny kolor niebieski wyraźnie uwydatniają motywy figuralne i architektoniczne [**il. 12**].

Kilka odcieni koloru niebieskiego ma nawiązywać do kolorytu nieba.

Proponowane tu graficzne echo przeszłości, w porównaniu z innymi koncepcjami, ma kilka zalet:

1. Witraży w podobnym stylu w europejskich, w tym polskich kościołach jest mnóstwo. Cały zrekonstruowany witraż, jakkolwiek byłby piękny, nie będzie przyciągał uwagi jako jeden z wielu podobnych. Echo przeszłości będzie zaś jedyne w swoim rodzaju i jako takie może zainteresować.
2. Witraż – pamiątka historii może być przyczynkiem do poznawania niezwykłych dziejów Gdańska i dowodem pamięci o zabytkach. To właśnie szacunek do zabytków skłonił i skłania prawdziwych miło-

Various ways can be used to emphasise figurative and architectural motifs. In this example, two types of glass of the same colour have been used [**fig. 10**].

Two types of glass are used here: transparent flat glass and blue textured glass [**fig. 11**].

This simplified design and strong blue colour clearly emphasise the figurative and architectural motifs [**fig. 12**].

The various shades of blue are intended to evoke the colours of the sky.

This graphic reference to the past has several advantages over other concepts:

1. There are many stained-glass windows in a similar style in European churches, including in Poland. However, a fully reconstructed stained-glass window, no matter how beautiful, will not attract attention as just one of many similar examples. An echo of

the past, on the other hand, will be unique and, as such, may attract attention and be memorable.
2. A stained-glass window is a memento of history and can introduce visitors to the extraordinary history of Gdańsk while also bearing witness to the preservation of historic monuments. It is precisely this respect for historic monuments that has prompted, and continues to prompt, true enthusiasts – private individuals – to take action on their behalf. This was certainly the case here. Therefore, this solution has educational and tourist value.
3. Anyone looking at the stained-glass window may find inspiration for their own artistic imagination in this visual echo of the past.
4. The proposed solution adheres to the principle of distinguishing old elements from new ones, which is consistent with conservation principles.
5. Implementing this solution is much cheaper than full reconstruction based on a surviving photograph.

Krystyna Zofia Pawłowska – architect, retired professor at the Faculty of Architecture, Kraków University of Technology, specialising in landscape architecture, the design of green spaces and public participation in spatial planning. Founder and, for 10 years, chair of the Ars Vitrea Polona Association of Stained-Glass Enthusiasts. She is a member of the International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). She is the author of around 150 academic publications and seven books.

Translated by Monika Mazurek

śników – prywatne osoby do działania na ich rzecz. Tak przecież było w tym przypadku. Zatem zaletą rozwiązania jest jego walor edukacyjny i turystyczny.
3. Dla każdego patrzącego na witraż owo graficzne echo przeszłości może być inspiracją do korzystania z własnej wyobraźni artystycznej.
4. Proponowane rozwiązanie jest zgodne z doktryną konserwatorską, realizuje bowiem zasadę wyodrębniania fragmentów autentycznie starych od fragmentów nowych.
5. Realizacja tego rozwiązania jest wielokrotnie tańsza niż pełna rekonstrukcja według zachowanego zdjęcia.

Krystyna Zofia Pawłowska – architektka, emerytowana profesor Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej, specjalizująca się w architekturze krajobrazu, projektowaniu terenów zieleni oraz partycypacji społecznej w planowaniu przestrzennym. Założycielka i przez 10 lat przewodnicząca Stowarzyszenia Miłośników Witraży „Ars Vitrea Polona". Jest członkinią Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych (ICOMOS). Autorka około 150 publikacji naukowych oraz siedmiu książek.

Sacrum et Decorum. Materiały i studia z historii sztuki sakralnej 19 (2026) [*Sacrum et Decorum. Materials and studies on the history of sacred art*], https://journals.ur.edu.pl/setde, ISSN: 1689-5010 (PRINT), ISSN: 2720-524X (ONLINE)
„Projekt ekspozycji witraża w Kościele św. Mikołaja w Gdańsku" ["The stained-glass window exhibition project at St. Nicholas Church in Gdańsk"], © Krystyna Pawłowska, Creative Commons CC BY
DOI: 10.15584/setde.2026.19.2
Data nadesłania artykułu (Received) – 10 lipca 2026, Data zaakceptowania do druku (Accepted) – 10 sierpnia 2026,
Data opublikowania (Published) – 15 października 2026